

Т.А. Павленко – викладач кафедри кримінально-правових дисциплін юридичного факультету Харківського національного педагогічного університету ім. Г.С. Сковороди;
науковий керівник – д-р юрид. наук, проф. кафедри кримінально-правових дисциплін юридичного факультету Харківського національного педагогічного університету ім. Г.С. Сковороди **В.М. Трубников**

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ ПРАВА ЛЮДИНИ НА ЖИТТЯ

Вітчизняне законодавство хоча і закріплює невід’ємне право кожної людини на життя (ч.1 ст.27 Конституції України) [1, с. 9], але не надає визначення поняття цього права. Що ж стосується теоретичного обґрунтування цього поняття, то в юридичній літературі існують не лише різні точки зору щодо його визначення, але й на противагу позиції визнання існування самого такого терміну як “право на життя” (досить широке його використання не тільки у вітчизняному законодавстві, а й у міжнародному праві) існує й інша концепція, яка зводиться до критики існування саме такого вислову. Серед прибічників такого підходу можна виділити дві позиції. Перша полягає у повному запереченні існування такого юридичного поняття. Зокрема, А. Арендар зазначає, що словосполучення “право на життя” – це суто літературний термін, який не належить до правової сфери [2, с. 47]. Пояснюючи свою позицію, автор посилається на те, що право – це свобода індивіда творити свою волю. А. Арендар підкреслює, що життя індивіда існує незалежно від його волевиявлення, і тому словосполучення “право на життя” є абсурдним. Така позиція певно заслуговує на увагу, однак ми не можемо погодитися з нею. І твердження А. Арендар є лише ще одним підтвердженням того, що життя людини являє собою унікальну “річ”, якою не можна розпоряджатися в силу самої її природи. Ми погоджуємося з С.Д. Порощуком та О.В. Онуфрієнко, що право на життя є специфічним, воно стоїть осторонь від інших суб’єктивних прав і внаслідок цього до права на життя не можна застосовувати державні чи недержавні методи впливу, котрі застосовуються стосовно інших прав людини [3, с. 4].

Друга позиція щодо терміну “право на життя” зводиться до того, що її прибічники вважають назву “право на життя” неточною. До прибічників такого підходу належить, зокрема, З.В. Ромовська, яка зазначає, що більш правильним було б назвати це право правом на недоторканість життя, “оскільки лише шляхом порушення права на тілесну недоторканість людина може позбутися життя” [4, с. 163]. На нашу думку такий підхід є занадто вузьким. Л.А. Ольховик пропонує розглядати “право на життя” як “право на народження” та “право на недоторканість” [4, с. 163]. На наш погляд доцільно говорити саме про право людини на життя, “як про природне право будь-якої людини” [5, с. 68].

Що стосується безпосередньо поняття права людини на життя, то традиційно воно розумілося як право на збереження життя і трактувалося перш за все як відмова від війни і участі в ній, відмова від смертної кари, встановлення порядку застосування зброї і перебування її у цивільному

обігу [4, с. 162; 6, с. 90]. Останнім часом все більше науковців намагається надати визначення такого складного і об'ємного поняття як право на життя.

Зокрема, Л.А. Ольховик, зазначає, що у сучасному розумінні право на життя розглядається як особисте немайнове право фізичної особи, що виникає з приводу особистого немайнового блага, яким є життя людини [4, с. 164]. Дещо схожу трактовку цього поняття надає Г. Миронова [7, с. 19].

Досить споріднені визначення права людини на життя надають А.В. Соловйов та С.Б. Булеца [8, с. 8]. Зокрема, А.В. Соловйов пропонує таке визначення права людини на життя – це закріплена нормами міжнародно-правових актів та внутрішнього законодавства можливість певної поведінки людини, спрямованої на забезпечення недоторканості свого життя з боку інших осіб та свободи розпорядження ним [9, с. 9].

С. Саченко, не надаючи поняття права на життя, однак вказує, що право на життя не означає саме життя, це суб'єктивна правомочність, яка має формально атрибутивне оформлення. Також він підкреслює, що на сучасному етапі право на життя не можна розглядати лише як право на біологічне існування [10; 126].

Перш ніж визначити поняття “права людини на життя”, ми вважаємо за необхідне зупинитися на наступному. По-перше, право на життя, на нашу думку, можна розглядати, з одного боку, як суб'єктивне право, а з іншого – як право об'єктивне. Така заява потребує пояснень. Для обґрунтування цієї тези ми посилаємося на твердження М.І. Матузова про те, що подвійне розуміння права як норми, закону, державної настанови і права як можливості або правомочності суб'єктів діяти певним чином в рамках цих настанов, є суттю розмежування права на об'єктивне і суб'єктивне [11; 15]. По-друге, розглядаючи право на життя як об'єктивно встановлене, слід мати на увазі саме ті конкретні правомочності, якими наділена особа саме завдяки такому нормативному закріпленню. По-третє, не слід забувати, що право на життя це лише констатація даного явища з боку держави, в тому сенсі, що держава сама не може створювати нове життя. Для цього необхідно волевиявлення людини. Дійсно, як зазначають С.Д. Порошук та О.В. Онуфрієнко, намір реалізувати біологічний механізм продовження роду, що виник у свідомості батьків (інакше кажучи – бажання створити нову живу Істоту), в момент виникнення початкової стадії майбутнього організму – зіготи, втілюється в житті дитини, набуваючи форми права на життя [3, с. 5].

Таким чином, ми можемо зробити висновок, що право людини на життя – це природне невід'ємне право, що забезпечує природне існування людини як фізичної особи та одиниці громадянського суспільства і є захищеним нормативно-правовими актами – міжнародно-правовими, конституційними та актами інших галузей права.

Література

1. Конституція України (28 червня 1996 р.) Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Ареднар А. Деякі філософські аспекти права на життя і смертної кари // Право України. – 1995. – № 5-6. – С. 47-49.

3. Порошук С.Д., Онуфрієнко О.В. Право людини на життя як об'єкт нормативно-правового регулювання: сучасний стан, проблеми в Україні // Луганський ін-т внутр. Справ МВС України Вісник Луганського інституту внутрішніх справ МВС України: Наук.-теоретичн. журнал. – Вип.2. – Луганськ: Ін-т внутрішніх справ МВС України, 1998. – С. 3-6.
4. Ольховик Л.А. Право на життя // Актуальні проблеми політики. Збірник наукових праць. – Вип. 17. – Одеса: Юрид. літ, 2003. – С. 160-167.
5. Ковалев М.И. Право на жизнь и право на смерть // Государство и право. – 1992. – № 7. – С. 68-75.
6. Каліцька О. Як я розумію право на життя // Право України. – 1999. – № 7. – С. 90-92.
7. Миронова Г. Етичні засади права людини на життя // Право України. – 2005. – № 9. – С. 19-22.
8. Булеца С.Б. Право фізичної особи на життя та здоров'я як об'єкт цивільно-правової регламентації: порівняльно-правовий аналіз регулювання в Україні, Угорській, Словацькій та Чеській республіках: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03 / Одеська національна юридична академія. – Одеса, 2005. – 22 с.
9. Соловйов А.В. Право людини на життя: цивільно-правові аспекти: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03 / Львівський національний ун-т ім. Івана Франка. – Л., 2005. – 17 с.
10. Саченко С. Виняткова міра покарання як головне обмеження права на життя (теоретико-правовий аспект) // Право України. – 2005. – № 8. – С. 126-129.
11. Матузов М.И. Личность. Права. Демократия. Теоретические проблемы субъективного права. – Саратов, 1972. – 220 с.